

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

דפי הלימוד מוקדשים לרפואה והחלמה מהירה
לנכדתי אילה בת רות (שפירא) ולבני אבנר בן רחל (שפירא)

בפרק ט' מופיעה תפילה ארוכה מפיו של דניאל הנאמרת בשנה הראשונה למלכות דריווש, בזמן של ציפיה דוחקת להתגשמות נבואת הגאולה של ירמיהו (פס' ב). ביסוד תפילת דניאל עומדת שאלת היחס שבין הקץ הקבוע מראש לבין יכולתה של התפילה להשפיע עליו. בסיום התפילה (פס' יט) זוכה דניאל לחזון נוסף - חזון הגאולה שיבוא בתום "שְׁבַעִים שְׁבַעִים" (פס' כד), כלומר בתום שבעים שמיטות. כמו שאר חזונות הקץ בספר גם חזון זה חתום וקשה להבנה והתחבטו בו פרשנים רבים לאורך הדורות מה משמעותו וכיצד להבינו. בפרק י' מתענה דניאל וזוכה לחזון נוסף, ורובו של הפרק מתאר את החוויה הרוחנית והפיזית העוברת על דניאל, ואת השפעותיו הקשות של החיזיון עליו. חשוב לזכור שפרקים ט'-י' נאמרים על רקע תחילת שיבת ציון, דווקא אז דניאל חוזה בקשר בין עולם של מטה לעולם של מעלה. חזיונו מהווה הצצה המספקת תמונה חטופה ומעומעמת של אחרית הימים.

פרק ט'

1.

הפתיחה לפרק מתוארכת לזמן נפילתה של בבל ועלייתה של פרס-מדי, עליה שהביאה עמה תקוות גדולות לגאולה שלמה שהתבססו כנראה על הנבואות בירמיהו כ"ה, ח-יב; כ"ט, א-יד. היזכרו גם בהתייחסות לאותה נבואה של ירמיהו בעזרא א'א, והשוו את התרוממות הרוח המתוארת בעזרא לבין תפילתו של דניאל. נסו לתת הסבר להבדל התהומי בין הפרקים.

2.

תפילתו של דניאל עומדת כולה בסימן צידוק הדין והתגשמות נבואות.

א | בתפילה נמצאים ציטוטים רבים מן המקרא המוסיפים לה פרספקטיבה ועומק. בחרו שלושה מהציטוטים המוזכרים לעיל, אילו משמעויות לדעתכם, הם מוסיפים לתפילה? (ה) מל"א ח'מז; תהלים ק"ו; (ז) עזרא ט'טו; נחמיה ט'לג; (י) דברים כ"ה, טו; (יד) ירמיהו א'יא; ירמיהו ל"א, כז; (יט) ישעיהו מ"ו, יג; חבקוק ב'א-ג; תהלים מ'יח.

ב | בפס' ד' מצטט דניאל את מילותיו של משה בשינוי. חז"ל שמו לב לשינוי זה ודרשו אותו.

ניהול: ד"ר נאוה כהן | ריכוז: אילנה חדד | כתיבה: נטע שפירא
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

השוו את פס' ד' בפרקנו לדברים ז', ט, י, יז; מל"א ח', כג; ירמיהו ל"ב, יח; וקראו את הגמרא ביומא. איזה ערך מדגישה הגמרא בתפילתנו של דניאל?

תלמוד בבלי מסכת יומא דף סט עמוד ב

במערבא מתנו הכי [בארץ ישראל פירשו כן]: רב גידל אמר: גדול שגדלו בשם המפורש, ורב מתנא אמר: (נחמיה ט) "האל הגדול הגבור והנורא".

והא דרב מתנא מטייא [נוטה לרעיון של] לדרכי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה - שהחזירו עטרה ליושנה.

[כיצד?] אתא משה אמר (דברים י) [בא משה ואמר בתפילתו] "האל הגדל הגבר והנורא",

אתא [בא] ירמיה ואמר: נכרים מקרקרין [שרי נבוכדנצר משברים] בהיכלו, איה נוראותיו? לא אמר נורא. אתא דניאל, אמר: נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו? לא אמר גבור.

אתו אינהו ואמרו: אדרבה, זו היא גבורתו שכובש את יצרו, [כלומר: זו היא גילוי גבורתו של ה' שלא מחריב את אמות העולם אף על פי שהחריבו ביתו] שנותן ארך אפים לרשעים.

ואלו הן נוראותיו - שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות? ורבנן היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה? [שואלים: איך יכלו ירמיה ודניאל לשנות מדיבורו של משה רבנו הגדול מהם?]

- אמר רבי אלעזר: מתוך שיודעין בהקדוש ברוך הוא שאמתי הוא, לפיכך לא כיזבו בו.

3.

בחלקו השני של הפרק (פס' כ-כז) מופיע חזיון המרחיק את הגאולה, ונחלקו המפרשים עד היכן, והאם החזון מבשר גאולה או מתאר את הפורענות שתקדים את הגאולה. להבנת הקושי הגדול בפירוש החזון עינו בפסוק כד, מה לדעתכם פירושה של הרשימה המופיעה בו, מה בה יוצא דופן? עיינו בפסוקים כה-כו האם הם מבשרים גאולה או חורבן?

היעזרו גם בפירושו של רש"י על פסוק כד: שבועים שבעים נחתך. על ירושלים מיום חורבן ראשון בימי צדקיהו עד שיהיה בשניה: לכלא הפשע ולהתם חטאת. שיקבלו ישראל את גמר פורענותם בגלות טיטוס ושעבוד וכדי שיכלו פשעיהם ויתמו חטאתם ויתכפר עונותם כדי להביא עליהם צדק עולמים: ולמשוח (עליהם) קדש קדשים. הארון והמזבחות וכלי הקודש שיבואו להם ע"י מלך המשיח. ומנין שבועים ארבע מאות ותשעים שנה, גלות בבל ע' ובית שני ת"ך.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

פרק י'

4.

בפרק מתוארות תגובות רוחניות וגופניות עזות של דניאל לחזיון, והוא מאפשר הצצה לחוויה הנפשית העוברת על החוזה אל מול ההתגלות. קראו את הפרק ושימו לב לתהליך שעובר דניאל במהלך החזון. השוו את המתואר בפרקנו לדיאלוגים בין זכריה והמלאך בספר זכריה פרקים א-ו (לדוגמא: זכריה א', ח-טו, ב', א-ט). האם אתם יכולים למצוא קשר בין השניים?

שאלת הרחבה - דניאל - נביא או חוזה:

המפרשים נחלקו האם אכן דניאל היה נביא, ואם כן באיזו מדרגה הייתה נבואתו. קראו את המקורות הבאים וחוו דעתכם לגבי משמעותם להבנת דמותו וחזונו.

א | תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ג עמוד א

(דניאל י') "וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדלה נפלה עליהם ויברחו בהחבא".

מאן נינהו אנשים? [מי אלו היו?]

אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא: זה חגי זכריה ומלאכי, אינהו עדיפי מיניה, ואיהו עדיף מיניה.

[בדברים מסוימים הם עדיפים ממנו, ובדברים אחרים הוא עדיף מהם]

אינהו עדיפי מיניה - דאינהו נביאי, ואיהו לאו נביא. [שהם נביאים והוא לא]

איהו עדיף מיניהו - דאיהו חזא ואינהו לא חזו. [שהוא ראה את המראות והם לא]

ב | תלמוד בבלי מסכת מגילה דף טו עמוד א

מיתיבי: ברוך בן נריה, ושריה בן מעשיה ודניאל, ומרדכי בלשן, וחגי, זכריה ומלאכי - כולן נתנבאו בשנת שתיים לדריוש!

ג | רש"י מסכת מגילה דף יד עמוד א

נבואה שהוצרכה לדורות - ללמוד תשובה או הוראה, וכל הנך ארבעים ושמונה [נביאים] הוצרכו [לדורות], ... בשנת שתיים לדריוש - ברוך, נריה, שריה, מחסיה, חגי, זכריה מלאכי, ומרדכי בלשן, בסדר עולם, ועל דניאל אמרין

לעיל (מגילה ג, ע"א) "אינהו נביאי ואיהו לאו נביא", אלא אפיק דניאל ועייל שמעיה [הוציא דניאל והכניס

שמעיה] שאמר לרחבעם "אל תעלו ואל תלחמו עם אחיכם בני ישראל".

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

ד | ספר מורה הנבוכים חלק שני פרק מה

ואחר מה שקדם מבאור אמיתת הנבואה, לפי מה שחייבהו העיון שם מה שהתבאר בתורתנו, צריך שאזכור לך מדרגות הנבואה לפי שני השרשים האלה, ואלו אשר אקראם מדרגות נבואה אין כל מי שהוא במדרגה מהם נביא, אבל המדרגה הראשונה והשנית הם מעלות לנבואה, ולא ימנה מי שהגיע למעלה משתיהם נביא מכלל הנביאים אשר קדמו הדברים בהם...

...כי כמו שהנביא לא יתנבא כל ימיו בהתדבקות, אבל יתנבא עת ותפרד ממנו הנבואה עתים, כן ינבא עת אחת בצורת מדרגה עליונה, ואח"כ ינבא עת אחרת בצורת מדרגה למטה ממנה, או אולי לא יגיע למדרגה העליונה היא אלא פעם אחת בכל ימיו ואח"כ תשולל ממנו, ואולי ישאר על מדרגה למטה ממנה אל עת הפסק נבואתו, שא"א מבלתי הפסק הנבואה משאר הנביאים קודם מותו אם בזמן מועט או גדול... ואחר הקדימי זאת ההקדמה והצעתה, אתחיל בזכרון המדרגות הנרמז אליהם ואומר:

המדרגה א: תחלת מדרגות הנבואה, שילוח לאיש עזר אלהי שיניעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול, כהצלת קהל חשוב מקהל רעים, או הציל חשוב גדול, או השפיע טוב על אנשים רבים, וימצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות, וזאת תקרא רוח ה'.

והאיש אשר ילוה אליו זה הענין יאמר עליו שצלחה עליו רוח ה', או לבשה אותו רוח ה', או נחה עליו רוח ה', או היה עמו ה', וכיוצא באלו השמות. וזאת היא מדרגת שופטי ישראל כלם אשר נאמר בהם על הכלל, וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט והושיעם, וזו גם כן מדרגת יועצי ישראל החשובים כלם...

המדרגה ב: הוא שימצא האדם כאלו ענין אחד חל עליו וכח אחד התחדש וישימהו לדבר, וידבר בחכמות או בתושבחות, או בדברי הזהרה מועילים, או בענינים הנהגיים או אלהיים, וזה כלו בעת היקיצה והשתמש החושים על מנהגיהם, וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקודש.

ובזה המין מרוח הקודש חבר דוד תהלים, וחבר שלמה משלי וקהלת ושיר השירים, וכן דניאל ואיוב ודברי הימים, ושאר הכתובים בזה המין ברוח הקודש חוברו, ולזה יקראום כתובים, רוצים לומר שהם כתובים ברוח הקודש, ומממה שצריך שנעורר עליו שדוד ושלמה ודניאל הם מזה הכת, ואינם מכת ישעיהו וירמיהו ונתן הנביא ואחיה השילוני וחבריהם, שאלו ר"ל דוד ושלמה ודניאל, אמנם דברו וזכרו מה שזכרו ברוח הקודש,

...וכן אמרו בשלמה, "בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים" וגו', אין זה נבואה גמורה לא כמו "היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר", ולא כמו "ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה", ולא כנבואת ישעיהו וירמיהו, כי כל אחד מהם אף על פי שבאתהו הנבואה בחלום, הנבואה היא תודיעהו שהיא נבואה ושבת לנבואה, ובזה הענין של שלמה אמר בסופו, "וייקץ שלמה והנה חלום", וכן בענין השני אמר בו "וירא ה' אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון", אשר התבאר שהוא חלום, וזאת מעלה למטה ממעלת הנאמר עליה "בחלום אדבר בו", כי כאשר יתנבאו בחלום לא יקראוהו חלום בשום פנים אחר הגיע הנבואה אליהם בחלום, אלא שיפסקו לגמרי שהיא נבואה,

...וכן דניאל תמצאהו מתיר המאמר שהם חלומות, ואע"פ שהיה רואה בהם המלאך וישמע דברו יקראם חלומות, ואפילו אחר דעתו מהם מה שידע, "אמר אדין לדניאל בחיזווא די ליליא רזא גליא", ואמר עוד "באדין חלמא כתב חזי הוית בחזוי עם ליליא וגו' וחזוי רישי יבהלונני", ואמר "ואשתומם על המראה ואין מביין", ואין ספק שזאת

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

המדרגה למטה ממדרגת אשר נאמר בהם בחלום אדבר בו, ולזה הסכימה האומה לסדר ספר דניאל מכלל הכתובים לא מן הנביאים, ולזה העירותיך שזה המין מן הנבואה אשר בא לדניאל ושלמה, אע"פ שראו בו מלאך בחלום, לא מצאו בעצמם שהיא נבואה גמורה, אבל חלום יודיע באמתת ענינים.

ה | פרופ' בנימין אופנהימר- בין נבואה לאפוקליפטיקה:

קווי היסוד המשותפים לחזונות שבספרות הנבואה:

(א) הזרות הראשונית של הנביא לשליחותו: ביטוייה הם סבילותו של האדם בשעת ההתגלות או התנגדותו הגלויה לרצון השולח יש שהנביא זקוק לפרק זמן על מנת להגיע להזדהות עם יעודו. הוידויים של ירמיהו הם עדות למאבק בלתי פוסק בין הנביא לאלוהיו.

(ב) החזונות באים על הנביא בהקיץ. השליחות כובשת את כל תחומי נפשו של הנביא ומראה לו את המציאות באספקלריה חדשה.

(ג) הרכב החזון הוא בד"כ פשוט לעיתים הוא מכיל תמונה או דימוי ולפעמים התרחשות קצרה המורכבת מעלילה אחת. תחום מיוחד קובע לעצמו ספר יחזקאל שבו מופיע לראשונה החזון הדרמטי המורכב עלילות עלילות בהן הנביא עצמו נוטל חלק פעיל.

(ד) הצד השווה של כל החזונות הנבואיים הוא בכך שהם אך הקדמה לדבר ה' המופנה אל האדם. האפוקליפטיקה:

בניגוד לספרות הנבואה שנכתבה מתוך תודעה של קרבת אלהים, מעידה הספרות של ראשית ימי הבית השני על תודעת הריחוק. לא קם עוד נביא שטען שאלהים שלחו. נוסח הדיבור הנבואי על "כה אמר ה'" והסיפורים על הקדשות אינם מצויים עוד. אצל מחברי הספרות האפוקליפטית נעדרת לחלוטין תודעת השליחות למרות שמבחינות רבות אחרות הם ממשיכים את המסורת הנבואית.

התודעה של החוזה האפוקליפטי והתודעה של הנביא מנוגדות זו לזו. הנביא נשלח בלא רצונו או בעל כרחו לעומת החוזה הנכסף לגילוי סתרי הקץ. הנביא קרוב בתודעתו לאלוהים ומושרש בסביבתו הריאלית לעומת החוזה המנותק מאלוהיו ומתרחק מן המציאות מתוך תחושת זרות וחוסר אונים. מול האמונה העמוקה של הנביא בחופש בחירתו של האדם עומד הפסימיזם הדטרמיניסטי של החוזה האפוקליפטי שאימי העולם אחזו בו.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555